

УДК 657.05

Олендій О. Т.
Шушакова І. К.

Київський національний торговельно-економічний університет

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті досліджено теоретичні засади організації управлінського обліку на вітчизняних підприємствах. Розглянуто сутність та концептуальні основи управління нематеріальними активами як окремої ділянки управлінського обліку. Запропоновано поетапний процес управління нематеріальними активами. Розроблено первинний документ з оцінки нематеріальних активів за справедливою вартістю, а також форму управлінської звітності щодо використання нематеріальних активів на підприємстві. Уточнено особливості управління нематеріальними активами на усіх етапах їх життєвого циклу.

Ключові слова: управлінський облік, нематеріальні активи, управління нематеріальними активами, оцінка нематеріальних активів, система збалансованих показників, управлінська звітність, комерціалізація.

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку економіки в Україні відзначають тенденцію до підвищення ролі знань у складі перспективних ресурсів підприємства. Найчастіше результатом використання знань є набуття нових, що трансформуються в об'єкти інтелектуальної власності – нематеріальні активи. Для ефективного використання нематеріальних активів у діяльності підприємства, що дозволить отримувати додаткові оборотні активи та додаткові прибутки від передачі прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, слід звертати увагу на практичний досвід вітчизняних та зарубіжних підприємств, який показує про наявність прямої залежності ефективності їх діяльності від якості, рівня та наукової обізнаності управління нематеріальними активами. В свою чергу, ефективна робота підприємства неможлива без добре налагодженої системи управлінського обліку та звітності на всіх рівнях управління. Саме тому виникає нагальна необхідність впровадження управлінського обліку нематеріальних активів на вітчизняних підприємствах як ефективного інструменту системи менеджменту нематеріальних активів в загальну систему управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань управління нематеріальними активами є досить новим напрямком для вітчизняної наукової спільноти, про що свідчать наукові напрацювання таких вчених, як А.П. Аксенов, М.В. Вачевський, О.В. Гринюк, В.Г. Зінов, О.І. Мазіна, О.Ф. Морозов, Н.А. Слободянюк, І.В. Стояненко, Ю. Суїні, Г.В. Умінців, О.В. Фомина, П.М. Цибульов, В.П. Чеботарьов, Г.В. Черевко. Зважаючи на глибокий рівень досліджень науковців, розвиток ринкових відносин в Україні постійно вносить свої корективи до потреб інформаційних потоків, яких потребує підприємство у процесі прийняття управлінських рішень, що зумовлює пошук подальших шляхів удосконалення даного питання.

Мета статті. Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад управління нематеріальними активами для виявлення шляхів його удосконалення для вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інформацію для прийняття відповідних управлінських рішень на підприємстві може надавати бухгалтерський, управлінський, податковий та статистичний облік, однак сучасна практика ведення господарської діяльності підприємства в Україні показує, що прийняття ефективних управлінських рішень, аналізу та прогнозування результатів бізнесу мож-

ливе за умови використання елементів управлінського обліку. В свою чергу, роль управлінського обліку у системі управління нематеріальними активами виявляється у наданні оперативної, достовірної, релевантної інформації, яка систематизує господарську діяльність підприємства на предмет наявності, руху, джерел надходження та ефективного використання об'єктів нематеріальних активів [1].

Управлінський облік впроваджується на підприємстві з метою забезпечення менеджерів корисною інформацією для прийняття управлінських рішень та здійснення контролю прийнятих рішень на різних рівнях.

При цьому наявність управлінського обліку виконує наступні завдання:

1. забезпечення стійкого фінансового стану підприємства;
2. посилення керованості підприємства та створення надійних передумов для його стратегічного розвитку;
3. розроблення перспектив довгострокового розвитку та утримання підприємством вигідних і важливих ринкових позицій;
4. зменшення небезпеки помилок та збільшення можливостей реалізації завдань підприємства [2]

У свою чергу, виокремлення окремої ділянки управлінського обліку – управління нематеріальними активами, дасть змогу підприємствам реалізувати наступні пріоритетні напрямки ведення фінансово-господарської діяльності:

- удосконалення структури, ієрархії, змісту та форми представлення управлінських звітів про наявність, рух нематеріальних активів, відображених та невідображених у валюті Балансу підприємства;
- розвиток системи фінансового планування та бюджетування;
- розробка стратегії розвитку підприємства з наступним поєднанням коротко-, середньо- та довгострокового планування;
- удосконалення системи обліку затрат при розробці власними силами підприємства об'єктів інтелектуальної власності з їх подальшою комерціалізацією;
- удосконалення методології аналізу, контролю та моніторингу нематеріальних активів [1].

Критичний аналіз наукової літератури дозволить виявити різні підходи до визначення поняття «управління нематеріальними активами». Так, Морозов О. виділяє окремо систему управління інтелектуальним капіталом, що являє собою сукупність стратегічно узгоджених та пов'язаних між со-

бою методів і засобів управління інтелектуальним капіталом, спрямована на збільшення вартості та результативності інтелектуального капіталу і бізнесу в цілому [3]. Цибульов П.М. та Черевко Г.В. під управління інтелектуальною власністю розуміють діяльність, що спрямована на одержання кінцевого результату (прибутку або іншої користі) унаслідок створення та використання об'єктів інтелектуальної власності в усіх галузях економіки [4; 5]. Вачевський М.В. виокремлює категорію «управління інтелектуальною власністю на підприємствах», яка являє собою сукупність соціальних, психологічних та ідеологічних заходів цілеспрямованої дії на творчу діяльність новаторів виробництва й на виявлення резервів досягнення високих кінцевих результатів [6].

Підсумовуючи вищезазначені погляди, пропонуємо розглядати *управління нематеріальними активами* як одну із складових економічного управління підприємством, що представляє собою сукупність заходів щодо оцінки обсягів наявних нематеріальних активів підприємства, аналізу та контролю ефективності їх використання у поточному періоді, виявлення потенційних джерел їх формування у перспективі і забезпечення умов подальшого розвитку та корисного використання відповідно до фактичного стану та можливих змін зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування господарюючого суб'єкта, з метою зростання соціально-економічної цінності останнього та набуття ним стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі.

До основних завдань управління нематеріальними активами підприємства на стратегічному рівні відносяться: формування достатнього об'єму нематеріальних активів, що забезпечує необхідні темпи розвитку організації; оптимізація розподілу сформованого фонду нематеріальних активів за видами діяльності та напрямками використання; забезпечення умов досягнення високої прибутковості нематеріальних активів при передбачуваному рівні фінансового ризику; оптимізація структури нематеріальних активів; забезпечення своєчасного реінвестування капіталу в найбільш прибуткові нематеріальні активи й операції, що забезпечують необхідний рівень ефективності використання даних об'єктів.

До основних завдань управління нематеріальними активами підприємства на оперативному рівні відносяться: ідентифікація та інвентаризація НМА; проведення правової експертизи; оцінка вартості НМА; постановка на баланс підприємства; комерціалізація НМА [7].

Як і будь-який процес, управління нематеріальними активами має свій об'єкт та суб'єкт. *Суб'єктами* управління нематеріальними активами можуть виступати різні користувачі управлінської інформації:

- залежно від рівня управління: власники бізнесу та топ-менеджери підприємства (стратегічний рівень управління); керівники функціональних підрозділів підприємства (на тактичному рівні) та відповідальні за бізнес-процеси, керівники центрів відповідальності (на оперативному рівні);

- залежно від об'єкта управління: аналітики, експерти, консультанти, новатори.

Об'єктом управління є нематеріальні активи підприємства у розрізі їх речово-вартісної структури: нематеріальні активи, що відображаються на балансі підприємства та нематеріальні активи, що не відображаються на балансі підприємства.

Для правильного функціонування системи

управління нематеріальними активами необхідно зважати на суттєві її характеристики, без яких ця система не виконувала б свого призначення, тобто на її принципи. На сьогодні у науковій літературі виділяють десять основних *принципів управління інтелектуальною власністю*:

1. Усвідомити роль інтелектуальної власності.
2. Зробити інтелектуальну власність частиною стратегічного бізнес-планування.
3. Виявити власні об'єкти права інтелектуальної власності.
4. Зібрати інформацію про конкуруючу інтелектуальну власність.
5. Ідентифікувати потрібну інтелектуальну власність.
6. Створити або придбати права на потрібні об'єкти права інтелектуальної власності.
7. Оцінити економічну ефективність своєї інтелектуальної власності.
8. Думати про податок на інтелектуальну власність.
9. Бути готовим захищати права на свою інтелектуальну власність.
10. Вимірювати ефективність управління інтелектуальною власністю [4; 5; 8].

З метою упорядкування та забезпечення повноти інформації про всі нематеріальні активи на підприємстві слід відображати їх у спеціальній базі даних у розрізі об'єктів нематеріальних активів, незалежно від того чи обліковуються вони на балансі, чи ні, а зважаючи на їх здатність приносити економічні вигоди у майбутньому, бути ідентифікованими та характеризуються попитом на активному ринку. Цього можна досягнути за умови *класифікації* нематеріальних активів для внутрішньогосподарських цілей за підходом, що запропоновано А.П. Аксеновим:

1. виключні права за патентами на винаходи, промислові зразки, корисні моделі;
2. обмежені права за патентними ліцензіями на винаходи, промислові зразки, корисні моделі;
3. виключні та ліцензійні права на товарні знаки, знаки обслуговування, найменування місця походження товару, фірмове найменування;
4. права на конфіденційну виробничу та комерційну інформацію (ноу-хау), а також на безпатентні ліцензії;
5. виключні та ліцензійні права на селекційні досягнення;
6. виключні права, що виникають з авторських або інших договорів на твори науки, мистецтва та об'єкти суміжних прав, на використання програм ПЕОМ, спеціальних баз даних та топології інтегральних схем;
7. права користування земельними ділянками та природними ресурсами;
8. інші нематеріальні активи [9].

Процес управління нематеріальними активами не є одноразовим актом, а представляє собою послідовність певних дій, які можна поєднати в наступні етапи (рис. 1).

У вищезазначеній схемі процесу управління нематеріальними активами особливе місце посідає етап оцінки нематеріальних активів. Оскільки умови ринкової економіки вимагають від суб'єктів господарювання оцінки нематеріальних активів за справедливою вартістю, а всі первинні документи мають стандартизовані форми, з метою удосконалення процедури управлінського обліку господарських операцій з оцінки нематеріальних активів розроблено та запропоновано використовувати Акт оцінки нематеріального активу за справедли-

вою вартістю, що наведений таблиці 1. Особливістю цього Акту є те, що він є уніфікованим для використання у випадку, коли підприємство самостійно проводило оцінку нематеріального активу за справедливою вартістю, а також у разі залучення послуг експерта – оцінювача.

Оскільки завершальним етапом будь-якого виду обліку є складання звітності, слід приділити увагу питанню управлінської звітності про управління нематеріальними активами.

Доцільність та ефективність використання нематеріальних активів слід досліджувати з моменту їх капіталізації. Відповідно до п. 8 П(С)БО 8 до складу нематеріальних активів не відносяться, а відображаються у складі витрат звітного періоду, наступні витрати на: дослідження; підготовку та перепідготовку кадрів; рекламу та просування продукції на ринку; створення, реорганізацію та переміщення підприємства чи його частини; підвищення ділової репутації підприємства, вартість видань і створення торгових марок (товарних знаків) [10].

На нашу думку, вищезазначений склад витрат відіграє важливу роль у процесі обліку та управління ефективністю використання нематеріальних активів, саме тому слід проводити їх ретельне відображення та контроль у звітних документах. Відображення цих фінансових показників потребує також відображення пов'язаних із ними нефінансових показників, таких як відносини з клієнтами (кількість клієнтів, частка ринку, середній оборот на клієнта, середній час, затрачений на обслуговування клієнта, індекс лояльності клієнтів, індекс задоволеності клієнтів); внутрішні бізнес-процеси (своєчасна доставка, ріст продуктивності, рівень адміністративних витрат, час підготовки виробництва, вартість адміністративних помилок, прямі контакти з клієнтами); можливості навчання і розвитку персоналу (плинність кадрів, час на навчання, середній час відсутності, річні затрати на навчання однієї людини, індекс замовлення працівників). Розробка звітів з одночасним відображенням фінансових та нефінансових показників ґрунтується на теорії збалансованих показників.

Автори теорії збалансованих показників Роберт Каплан та Девід Нортон наголошують на тому, що

Рис. 1. Процес управління нематеріальними активами (власна розробка)

влучне управління бізнесом можливе лише за умови комплексного (збалансованого) підходу до оцінки матеріальних та нематеріальних активів підприємства за допомогою показників фінансового та нефінансового характеру (тобто такі, що виражені не у грошовому вимірнику) [11]. Це сприятиме підвищенню прозорості формування інформації щодо

Таблиця 1

Затверджую
 Директор підприємства _____
 (ПІБ)
 Дата оцінки

АКТ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО АКТИВУ ЗА СПРАВЕДЛИВОЮ ВАРТІСТЮ №

№ з/п	Відомості про об'єкт			Складові справедливої вартості					Справедлива вартість нематеріального активу, грн.	
	Назва об'єкта	Група/Вид	Документ, яким підтверджено право власності	Ринкова ціна аналогічного об'єкта на ринку ¹ , грн.	Понесені підприємством реальні витрати					
					Заробітна плата, грн.	Відрахування із заробітної плати, грн	Послуги сторонніх організацій ² , грн.	Амортизаційні витрати, грн.	Послуги експерта – оцінювача ³ , грн.	

Головний бухгалтер

(підпис)

(ПІБ)

¹ за наявності активного ринку
² сума вказується без ПДВ
³ якщо такі витрати мали місце
 *Примітка: власна розробка

стану та результатів діяльності підприємства для потреб управління. Однак необхідно зауважити, що функціонування сучасного ринку за умови використання системи збалансованих показників порушує принцип бухгалтерського обліку, за яким всі вимірювання та узагальнення повинні здійснюватися в єдиній грошовій формі, що вимагає трансформації системи бухгалтерського обліку до сьогоденних потреб. Тому звітність, яка включає нефінансові показники, слід відносити до *управлінської звітності* підприємства. Особливість нефінансових показників полягає в тому, що керівництво підприємства самостійно визначає склад та кількість показників, якими вони будуть користуватися. Обрані нефінансові показники повинні відповідати таким вимогам: забезпечення зв'язку із стратегією діяльності підприємства, можливість кількісного визначення, зрозумілість, доступність, взаємопов'язаність з іншими показниками (збалансованість), релевантність (можливість визначення необхідних корективів відхилення від запланованої траєкторії). Запропонований «Звіт збалансованих показників ефективності використання нематеріальних активів» наведено у таблиці 2, у якій наведено орієнтовний перелік показників, що може змінюватися залежно від потреб керівництва.

Таблиця 2
Звіт збалансованих показників ефективності використання нематеріальних активів

№ з/п	Показник	Одн. виміру	Попередній період	Звітний період
1	Дохід, одержаний підприємством від науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, грн.			
2	Співвідношення між витратами на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи та адміністративними витратами			
3	Ступінь задоволення споживачів (дані заповнюються на основі проведення анкетування)			
4	Кількість скарг споживачів			
5	Частка ринку			
6	Обсяг доходу на одного працівника підприємства, грн.			
7	Загальний обсяг витрат на найм персоналу			
8	Обсяг витрат, що несе підприємство на утримання одного працівника, грн.			
9	Рівень професійних умінь та навичок персоналу			
10	Відсоток працівників із науковими ступеннями (кандидат наук, доктор наук)			
11	Показник винахідницької активності			
12	Відсоток інновацій на одного працівника			

*Примітка: власна розробка

Оскільки об'єктам інтелектуальної власності характерне моральне старіння в прямій залежності від їх життєвого циклу, слід ретельніше дослідити управління нематеріальними активами на кожному з цих етапів. Для визначення терміну життєвого циклу інтелектуального продукту визначають такі критерії: конкурентоспроможність, ступінь новизни, економічна ефективність використання об'єктів інтелектуальної власності та об'єм надійності правової охорони продукту та інші чинники. Залежно від критеріїв виділяємо наступні етапи життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності: створення об'єкта інтелектуальної власності; набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності; використання (комерціалізація) прав на об'єкт інтелектуальної власності; захист прав інтелектуальної власності; створення об'єкта інтелектуальної власності; набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності; використання (комерціалізація) прав на об'єкт інтелектуальної власності; захист прав інтелектуальної власності; утилізація об'єкта інтелектуальної власності.

Розглянемо детальніше управління об'єктами інтелектуальної власності на кожному з етапів їх життєвого циклу.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі його створення означає планування капіталовкладень в інтелектуальну власність, визначення ресурсів, що необхідні для розроблення нової технології і забезпечення конкурентоздатності як самої технології, так і товарів, що виробляються на її основі. При розробці об'єктів інтелектуальної власності підприємство проводить дослідження за допомогою патентної інформації, що слугує для уникнення можливих проблем з порушенням прав власників охоронних документів на об'єкти промислової власності, оцінки патентоспроможності власних винаходів, заперечення проти видачі патентів, які перебувають у колізії з патентом, що належить певному підприємству.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі набуття прав полягає у вирішенні питання щодо необхідності надавати результату інтелектуальної діяльності правової охорони патентом чи свідоцтвом. Надання правової охорони доцільно, якщо об'єкт охорони: невідомий раніше; є комерційно значущим; сприятиме зменшенню витрат; сприяє задоволенню потреб споживачів; сприяє зміцненню положення на ринку чи положення підприємства у певній галузі; матиме попит на ринку; підвищує цінність сумарних активів.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі використання прав, тобто на етапі їх комерціалізації. Використання інтелектуальної власності в господарській діяльності з економіко-фінансових позицій є її комерціалізацією, яка виникає на умовах договірних відносин. Саме комерціалізація інтелектуальної власності в умовах ринкових відносин потребує розглядати її як товар і як капітал. Метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві або продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Комерціалізація нематеріальних активів поділяється на активну (звернення власника прав на інтелектуальну власність із пропозиціями щодо купівлі прав на об'єкти інтелектуальної власності до конкретних потенційних користувачів і/або покупців) та пасивну (оприлюднення пропозицій щодо дозволів на використання прав на інтелектуальну власність або продаж таких прав повністю

шляхом публікації в базі даних об'єктів авторського і патентного права) [8].

Комерціалізація нематеріальних активів може втілюватися у різних способах, які представлені у таблиці 3.

Таблиця 3
Способи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності

Спосіб комерціалізації	Характеристика
Використання у власному виробництві	Використання об'єктів інтелектуальної власності вважається найефективнішим способом комерціалізації, оскільки весь прибуток, що генерується об'єктами інтелектуальної власності у процесі виробництва товарів або послуг, залишається на підприємстві
Внесення до статутного капіталу іншого підприємства	Дозволяє брати участь у організаційно-управлінських процесах і отримувати певні прибутки залежно від розміру вкладених прав. Тобто такого роду права становлять собою на сьогодні додаткову ринкову вартість підприємства і може бути формою участі у капіталі інших підприємств, приносячи в результаті реальну вигоду власникові
Інжиніринг	Надання послуг (виконання робіт) із складення технічних завдань, проектних пропозицій, проведення наукових досліджень і техніко-економічних обстежень, виконання інженерно-розвідувальних робіт з будівництва об'єктів, розроблення технічної документації, проектування та конструкторського опрацювання об'єктів техніки і технології, надання консультації та авторського нагляду під час монтажних та пусконаладжувальних робіт, а також надання консультацій, пов'язаних із такими послугами (роботами) [4]
Технічна допомога	Об'єкт контракту – невідчутний товар – технічні послуги, виконання досліджень, навчання та підготовка кадрів, наявність елементів інжинірингових послуг, підрядних робіт, контрактів на оренду приладів та інструментів
Комерційна концесія	За договором комерційної концесії одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Предметом договору комерційної концесії є право на використання об'єктів інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо), комерційного досвіду та ділової репутації [23]
Лізинг	Дозволяє надавати право користування обладнанням, приладами, верстатами, які виконані на винахідницькому рівні і охороняються відповідним охоронним документом

*Примітка: сформовано самостійно на основі [1; 8; 12; 13]

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі захисту прав. Разом із збільшенням кількості об'єктів інтелектуальної власності, ростом конкуренції на ринках товарів і послуг зростає кількість порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності недобросовісними конкурентами. Для боротьби з цим явищем підприємства створюють служби безпеки, що займаються запобіганням і виявленням правопорушень, а також захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. У цьо-

му випадку найбільш ефективним способом є судовий порядок захисту прав, проте практика показує, що тільки незначний відсоток спорів щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності вирішуються у суді. Як правило, сторони погоджуються на мирне вирішення питання, щоб уникнути значних фінансових витрат, а також ризику втрати свого бізнесу.

Управління об'єктом інтелектуальної власності на етапі утилізації. Оскільки після закінчення юридичного строку дії прав на об'єкти власності переходить у суспільне надбання, тобто його може використовувати без дозволу правовласника будь-хто, підприємство повинно спрогнозувати наслідки вичерпання прав на свої об'єкти інтелектуальної власності, а з іншого боку, перед ним відкривається можливість безоплатного використання науково-технічних і технологічних розробок, права на які належали до їх вичерпання іншим правовласникам. Для багатьох підприємств це невичерпна, а часто і єдина, можливість використати у своїй діяльності досягнення науково-технічного прогресу [8].

Висновки і пропозиції. Отже, впровадження управлінського обліку нематеріальних активів на вітчизняних підприємствах зможе забезпечити менеджерів релевантною, достовірною та повною інформацією про всіх належних підприємству нематеріальних активах, що відображені або не відображені на Балансі. Для забезпечення ефективного управлінського обліку нематеріальних активів, в першу чергу, необхідно визначитися з його метою та завданнями, досконало вивчити принципи управління нематеріальними активами, а також провести структурування наявних на підприємстві нематеріальних активів, відповідно до класифікації, що розробляється за вимогами управлінського персоналу.

Чітке дотримання розробленого поетапного процесу управління нематеріальними активами висуває перед підприємством проблему їх оцінки, що на сьогодні раціонально виконувати за справедливою вартістю. Саме тому розроблено та запропоновано Акт оцінки нематеріального активу за справедливою вартістю, що дозволить чітко виокремлювати усі витрати підприємства, що були понесені ним на етапі капіталізації, з метою визначення його справедливої вартості.

Оскільки впровадження окремої ділянки управлінського обліку – управління нематеріальними активами – вимагає від управлінського персоналу проведення постійного моніторингу та контролю за веденням цього процесу, пропонується впровадити спеціальну управлінську звітність щодо управління нематеріальними активами. Тому розроблено та запропоновано Звіт збалансованих показників ефективності використання нематеріальних активів, у якому пропонується наводити фінансові та нефінансові показники, що характеризують використання нематеріальних активів підприємством.

Дослідження особливостей управління нематеріальними активами на усіх етапах їх життєвого циклу дав змогу виявити дуже важливий етап, на якому відбувається їх комерціалізація, яка являє собою перетворення нематеріального активу у джерело прибутку.

Список літератури:

1. Слободянюк Н.А. Совершенствование управленческого учета нематериальных активов на промышленных предприятиях Украины / Н.О. Слободянюк // Економіка промисловості. – 2010. – № 50(2). – С. 36-44.
2. Гринюк О.В., Мазіна О.І. Організація обліку: опорний конспект лекцій / Гринюк О.В., Мазіна О.І. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 102 с.
3. Морозов О. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства як механізм захисту прав інтелектуальної власності (ч. 1) // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 1. – С. 43-52.
4. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю. Управління інтелектуальною власністю / За ред. П.М. Цибульова. – К. : «К.І.С.», 2005. – С. 435-442.
5. Черевко Г.В. Інтелектуальна власність : навч. посіб. – К. : Знання, 2008. – С. 375-384.
6. Вачевський М.В. Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. Теорія і практика : навч. посіб. – К. : Центр навч. літ., 2004. – 376 с.
7. І.В. Стояненко Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку / І.В. Стояненко // Ефективна економіка. – 2013. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2196>.
8. Інтелектуальна власність : навч. посіб. / Г.М. Остапович, О.М. Стороженко, Г.В. Уманців, О.В. Фоміна. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2012. – 456 с.
9. Аксенов А.П. Нематериальные активы: структура, оценка, управление : учеб. метод. пособие / А.П. Аксенов. – М. : Финансы и статистика, 2007. – 192 с.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затв. Наказом МФУ від 18.10.1999 № 242, з останніми змінами та доповненнями від 09.08.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
11. Каплан Р. Нортон Д. Сбалансированная система показателей: от стратегии к действию. – 2-е изд. испр. и доп. / Пер. с англ. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 320 с.
12. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

**Олендий О. Т.
Шушакова И. К.**

Киевский национальный торгово-экономический университет

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ НА ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Резюме

В статье исследованы теоретические основы организации управленческого учета на отечественных предприятиях. Рассмотрены сущность и концептуальные основы управления нематериальными активами как отдельного участка управленческого учета. Предложен поэтапный процесс управления нематериальными активами. Разработан первичный документ по оценке нематериальных активов по справедливой стоимости, а также форма управленческой отчетности по использованию нематериальных активов на предприятии. Уточнены особенности управления нематериальными активами на всех этапах их жизненного цикла.
Ключевые слова: управленческий учет, нематериальные активы, управление нематериальными активами, оценка нематериальных активов, система сбалансированных показателей, управленческая отчетность, коммерциализация.

**Olendiy O. T.
Shushakova I. K.**

Kyiv National University of Trade and Economics

MANAGEMENT ACCOUNTING INTANGIBLE ASSETS OF DOMESTIC ENTERPRISES

Summary

The article examines the theoretical bases for the organization of management accounting in Ukrainian enterprises. The essence and framework management of intangible assets as a separate area of managerial accounting. Proposed a phased process of management of intangible assets. Drafted the document of valuation of intangible assets at fair value, as well as management reporting form for use of intangible assets in the enterprise. Refined features of intangible assets management at all stages of their life cycle.

Key words: management accounting, intangible assets, management of intangible assets, valuation of intangible assets, the balanced scorecard, management reporting, commercialization.